

Kõrgem Kunstikool Pallas
Meediadisaini Osakond

KUNSTNIKURAAMAT „ÖÖ”

Lõputöö

Romy Nõulik

Juhendajad: Liisi Grünberg, BA
Carolina Pihelgas, MA

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. KUNSTNIKURAAMAT.....	5
1.1 Inspiratsioon.....	6
1.1.1 Hochschule Hannover ja tulevikuraamat.....	6
1.1.2 Kunstnike mõjutused.....	8
1.2 Kunstnikuraamat kui iseseisev kunstiteos.....	9
2. RAAMATU LUGU.....	10
2.1 „Öö” luule kontseptsioon.....	10
2.2 Luule kirjutamine.....	11
2.3 Kirjalik areng.....	15
3. RAAMATU TEOSTAMINE.....	17
3.2 Struktuur.....	17
3.1.1 Erinevad formaadid ja elemendid.....	18
3.1.2 Formaatidele vastavad teemad.....	19
3.2 Stiil.....	19
3.3 Illustratsioonid.....	20
3.4 Kõitmine.....	22
3.5 Trükkimine.....	23
3.5.1 Esimene katsetus.....	23
3.5.2 Lõplik trükk.....	23
3.6 Lõplik kokkupanek.....	24
3.6.1 Muudatused.....	25
3.6.2 Pakendamine.....	25
KOKKUVÕTE.....	27
SUMMARY.....	28
KASUTATUD KIRJANDUS.....	30

LISAD.....	31
Lisa 1. Esimene eksperimentaalne raamat.....	31
Lisa 2. Segatehnikas illustratsioonid.....	32
Lisa 3. Hariliku illustratsioonid.....	33
Lisa 4. Digitaalne illustratsioon.....	34
Lisa 5. Digitaalne illustratsioon luulega.....	35
Lisa 6. Kollaaž.....	36
Lisa 7. Illustratsioon objektist.....	37
Lisa 8. Köide.....	38
Lisa 9. Fotod kunstnikuraamatust.....	39
Lisa 10. Lisa elemendid.....	41
Lisa 11. Pakendatud kunstnikuraamat.....	42

SISSEJUHATUS

Lõputöö raames valmib kunstnikuraamat „Öö”, mis on kokku pandud erinevatest formaatidest, elementidest ja materjalidest. Suur rõhk on illustratsioonidel, mis on loodud kas digitaalselt või analoogseid katsetusi sisse skaneerides ja hiljem arvutiga töödeldes. Töö esimeses peatükis selgitangi, mida kunstnikuraamat endast kujutab, kirjeldan pikemalt idee lähtepunkti ja enda inspiratsioonist.

Lisaks kunstnikuraamatus esinevale visuaalsele materjalile on raamatul ka läbiv lugu, mis on kirjutatud luulevormis. Selle keskseks teemaks on öö: kogu armastus ja kurbus, mis sinna pimedusse peidetud on, seal pesitsev soojus ja külmus. Teises peatükis, raamatu lugu tutvustavas osas, kirjeldan isiklikumalt luule loomise protsessi - millistest emotsioonidest tekstid on sündinud ja kuidas ma tekstid kokku panin. Tutvustan põhjalikumalt ka raamatus leiduvat luule kontseptsiooni - mida minu jaoks öö endas hoiab.

Teema valik põhineb suuresti enda suurel huvil trükiste, illustratsioonide ja eksperimentaalse kunsti vastu ning selleks, et need ühendada, tekkiski idee luua isiklik kunstnikuraamat. Töö käigus süvenes huvi luule vastu ning tekkis ka soov sellega ka tulevikus enda tööd siduda. Projekti eesmärgiks on kokku panna enda loomingust iseseisev kunstiteos raamatu vormis ning luua huvitav visuaalne ja interaktiivne lugu, mida lugeja saaks ise avastada.

Eksperimentaalne kunstnikuraamat on piiride testimine. Katsetan praktiliselt, kuidas luua erinevatest formaatidest ja elementidest piisavalt stabiilne raamat, et seda oleks võimalik huvi korral müüa ning et lugeja saaks raamatut aktiivselt kasutada. Sellise eksperimentaalse projekti puhul, tuleb iga väiksemat detaili silmas pidada, et loo avastamine oleks huvitav aga samas ka mugav ning praktiline. Töö kolmandas peatükis, kunstnikuraamatu teostamise osas, kirjeldan protsessi erinevaid etappe. Tutvustan põhjalikumalt raamatu stiili ja struktuuri, selgitades, mida sisulehtede erinevad formaadid ja raamatus esinevad kontrastid tähendavad. Samuti kirjutan pikemalt kunstnikuraamatu tähtsaimast osast - illustratsioonidest.

1. KUNSTNIKURAAMAT

Kunstnikuraamat on autori ehk kunstniku kunstilise eneseväljenduse vahend, mis kasutab inspiratsioonina raamatu struktuuri ja funktsiooni, moodustades kunstiteose raamatu kujul.¹ Kunstnikuraamatuid on erinevaid, käsitööna valminud raamatust kuni trükiväljaandeni, kuid neil on kõigil ühised elemendid. Võrreldes trükiväljaandeid ja käsitööna valminud kunstnikuraamatuid, siis viimase puhul on kunstniku enda vabadus otsustada iga elemendi osas: lugu, vormi keerukus, paber ja köide, illustratsioonid ja nende rütm ja paiknemine sisulehtedel koos tekstiga. Kunstnikuraamatul võivad küll olla raamatule omased disaini omadused: ajastus ja rütm, järjestus, kujutise ja teksti seosed, struktuur, materjalid jpm.² Nendest disainireeglitest ei peeta küll kunstnikuraamatu puhul rangelt kinni, vaid pigem keskendutakse loominguilisusele. Kuna suurem fookus on kunstniku töödel siis ollakse raamatu vormi ja ülesehitusega vabam, toetades sellega estletud teoseid. Käsitööna valminud kunstnikuraamatud on tehtud äärmise hoole ja tähelepanuga detailidele.

Kunstnikuraamatud muutusid populaarseks 20. sajandil. Näiteks futuristide ja dadaistide poliitiliselt motiveeritud brošüürid ja ajakirjad, kunstnikuraamatut kasutati Fluxuse happeningides ja kontseptuaalsete kunstnike töödes, mille eesmärgiks oli dematerialiseerida kunstiobjekti¹. Kunstnikuraamatute loomine andis võimaluse uue meediumi sünniks, mis on iseseisev galeriidest ja kirjastusmaailmast. Kuna tänapäeval on võimalik enda loomingut ja töid portfoolio näol sotsiaalmeedias ning veebis jagada, siis kunstnikuraamatu konkreetne tähtsus justkui kaob, kuid selle väärtus kunstiobjektina säilib. Tehnoloogia areng on aga võimaldanud kunstnikuraamatuid kergemini reprodutseerida ning levitada, et kunstniku teosed oleks füüsilises vormis kõigile igal ajahetkel kättesaadavad.³

Tiraaž aga dikteerib kunstnikuraamatu puhul selle vormi. Mõne eesmärk on luua lihtsad ja soodsad trükised väikese tiraažiga, mis muudab trükise unikaalseks. Teised raamatud on jällegi loodud masstoodanguks. Kuna kunstnikuraamat on kunstniku enda poolt koostatud, siis tuleb tihtipeale leida ise viis, kuidas projekti rahastada.² Ka sellel on suur mõju tiraažile. Väikese tiraažiga võivad olla ka unikaalsemad käsitööna kokku pandud

¹ **Smithsonian Libraries.** Smithsonian Libraries Artists' books [WWW] (02.05.2024)

² **Lovejoy, Margot. (1997).** Artists' Books in the Digital Age - *SubStance*, Vol. 26, No. 1, Issue 82: Special Issue: Metamorphoses of the Book, pp. 113-134.

³ **Printed Matter, Inc.** What is an artists' book? [WWW] (02.05.2024)

kunstnikuraamatud, mis on vahel kui skulptuurid või keerulisema ülesehitusega, mille loomine nõuab palju aega ja raha. Selleks võivad olla näiteks *pop-up* raamatu (hüpinkraamatu) taolised trükised, raamatud sisulehtedega, mis rulluvad või voldivad lahti palju suuremateks lehtedeks või erinevatest materjalidest raamatud, mille kaaned on tehtud näiteks keraamikast või kivist. Sedasi muutuvad raamatud pigem kolleksionääride poolt ihaldatud objektiks ega ole tavalisele kunstihuvilisele kättesaadavad. Sellistes teostes peitub aga suurem kunstiline vabadus, kui massproduksioonina loodud raamatud. Suurema tiraažiga kunstnikuraamatuid on jällegi võimalik laiemalt levitada. Just see potentsiaal jõuda suurema publikuni annab raamatule sotsiaalsed omadused ja suurendab selle poliitilisi võimalusi - nii võib kunstnikuraamat olla võimas kommunikatiivne jõud.⁴

1.1 Inspiratsioon

Pallase viimase õppeaasta alguses käis mu peast läbi mõte, et sooviksin lõputöö jaoks luua enda illustratsioonidega koomiksilaadse raamatu. Olen aastaid illustratsiooniga tegelenud ning soovisin enda lõputööga näidata, kuhu ma enda stiili arenguga jõudnud olen. Sel hetkel polnud mul väga konkreetset ideed, soovisin vaid ennast loominguliselt väljendada, kuid sain ühe semestri ja erinevate mõjutustega, mida allpool kirjeldan, enda suuna palju selgemaks.

1.1.1 Hochschule Hannover ja tulevikuraamat

Idee luua just selline eksperimentaalne kunstnikuraamat sai alguse Saksamaal, kui käisin Hochschule Hannoveris Erasmus+ programmi raames vahetussemestril. Õpingute alguses said kõik tudengid endale õppeained ise valida nii isiklike huvidega seotud valikaineid, kui ka põhiaineid. Üheks õppeaineks valisin graafilise disaini, mis tundus kui tundmatusse vette hüppamine, kuna eelnev info põhines ainult visuaalsel materjalil ja saksa keelsel tutvustusel. Selle kõige põhjal tundus see siiski kõitev õppeaine, mida avastada. Õppeaine oli 12 EAP ning see oli mahukas just iseseisva töö poolest.

Graafilise disaini aine algas kollaažide loomisega, millega olen juba pikalt hobikorras tegelenud. Alustasime erinevate materjalide valimisega, sisse skaneerimise ja seejärel välja printimisega. Ette oli antud suurel hulgal kosmosega seotud raamatuid, millest võetud materjalidest pidime katsetama erinevaid kompositsioone, mis sobiks

⁴ **Printed Matter, Inc.** What is an artists' book? [WWW] (02.05.2024)

näiteks plakatiks või ajakirja kaaneks. Järgmiste loengute jooksul tuli luua väike kollaažiseeria, mis oleks kui raamat ning mida lehitsedes tekiks rütm, millest voolaks läbi loogiline visuaalne lugu. See kõik oli aga soojendus ning alles peale esimest kuud hakkasime tegelema õppeaine põhiteemaga „Future books”.

Graafilise disaini ainega paralleelselt võtsid kõik ka interaktiivse meedia õppeaine, kus pidime looma „2001: Space Odyssey” filmi jaoks tehisintellekti abil loodud fotodega uue kontseptsioon. Graafilise disaini õppejõud, Rolf Eusterschulte, oli palunud, et me kasutaks oma töös kindlasti seal genereeritud fotosid ning soovi korral genereeriksime tehisintellekti abil enda raamatule ka teksti. Ta pani meid mõtlema, mis võiksid üldse “Future books” ehk tuleviku raamatud olla? Luues tulevikuraamatut soovitas ta mitte luua raamatut, mida saab lihtsalt lehitseda kui novellikogu või romaani, vaid mõelda natuke suuremalt. Raamat võis olla ka objekt, plakat seinal või mõnest sellisest materjalist, mida tavaliselt raamatu disaini juures ei näe - võimalusi on lõpmatuseni.

Alustuseks kogusin inspiratsiooni internetist. Sel hetkel polnud mul väga suurt ettekujutust, mida looma hakata. Kuid leides rohkem näiteid selle kohta, milliseid eksperimentaalseid raamatuid varem on loodud, sain ma enda idee kokku panna. Otsustasin luua raamatu erinevatest formaatidest, elementidest ja materjalidest - see oli kui eelkäijaks minu lõputööks valminud kunstnikuraamatule. Raamat „Ich War Hier” („Mina olin siin”) on lugu astronautist, kes seikleb süvakosmoses, jättes endast maha jälgi universumile tunnistamiseks. (Lisa 1). Raamatu struktuur sarnaneb kunstnikuraamatu „Öö” omaga, kuid sellel on natuke teistsugused mõõtmed. Samuti on seal vähem katsetusi kirjaklambriga sisulehtede külge lisatud elementidega ning raamat sai köidetud hoopis kahe rõngastega klambriga. Raamatu kaaned tegin õhukesest betoonplaadist, mille sisse graveerisin raamatu nime ning klambrite jaoks augud. Betoonplaadi valik tulenes selle tekstuurist, mis toetas raamatu brutalistlikku ja robustset stiili. Lisaks sobis betoon kokku raamatu teemaga, jättes oma tekstuuriga mulje kuu reljeefist.

Isiklikult on tulevikuraamat midagi eksperimentaalset, mida oleks huvitav lehitseda. See on eriline juba oma formaadilt ja materjalilt, sisu disainilt, erinedes klassikalisest raamatust. See erisus muudab raamatu rohkem disaini- või kunstiobjektiks. Näinud, kui erinevaid raamatuid Hochschule Hannoveri kursusekaaslased kokku panid, mõistsin paremini, et raamatu, kui andmekandja vorm on vaba - piirideta. Vabam, kui seda tihtipeale väljendatakse oma praktilisuse piirides. Graafilise disaini aine raames tegid

kursusekaaslased raamatuid kerana, kaartidest koosneva puslena, mille kokkupanemiseks oli erinevaid võimalusi ja isegi karbina, mille kaant tõstes, kukkus raamat avatuks. Loo jutustamise formaat võib olla igati sama loominguline, kui lugu ise, toetades oma vormiga vahepeal lugu veelgi enam.

Kuna raamatu „Ich War Hier” loomine oli ajanappuse tõttu kiirustatud ning ka stiililiste piirangutega, siis soovisin enda lõputöö jaoks kasutada sama formaati, kuid seda rohkem enda stiilis, samuti soovisin kvaliteetsemat teostust. Mind köitis selle vormi eksperimentaalsus, milles peitus ka lihtsus - soovisin seda enda kunstis katsetada.

1.1.2 Kunstnike mõjutused

Mind on alati huvitanud eksperimentaalsema disainiga raamatud, olgu see siis vormi või sisu poolest. Samuti ka väiksemate kunstnike loodud trükised, näiteks *zine*'d. *Zine*'d on kunstnike poolt isekirjastatud trükised, mida tavaliselt luuakse limiteeritud kogustes. Neid luuakse ja köidetakse mitmel viisil, kuid traditsiooniliselt tehakse väljaandeid käsitsi ja neid on lihtne reprodutseerida. Trükised võivad olla mistahes teemal ning nende loomisel kasutatakse sisuks erinevaid materjale: kirjutised, joonistused, fotod, kollaaž või midagi veelgi eksperimentaalsemat. Suur rõhk on loomingulisel vabadusel ja eneseväljendusel. *Zine*'de puhul reeglid puuduvad.⁵

Kahjuks pole ma Eestis väga suurt turgu *zine*'idele märganud, kuid neid leidub vähesel määral ikkagi, kui teada, kust otsida. Eesti noored kunstnikud müüvad neid isiklikult, reklaamides toodet enda sotsiaalmeedias ning müües neid käest-kätte. Iseloodud trükiseid võib leida ka erinevatelt kunstilaatadelt või üritustelt, kuid igapäevast füüsilist poodi Eestis ikkagi ei leidu. Tartus tegutseb aga Ajuokse, mis on eesti maa-aluste loomeinimeste kogukond, kelle eesmärk on üksteist esile tõsta ning leida meediumeid koos tegutsemiseks.⁶ Ajuokse korraldab paar korda aastas kunstilaata, kust võib leida nii tuntumaid kui ka vähem tuntumaid kunstnikke, kes kõik tegelevad erinevate meediumitega. Kunstirühmitus loob ka ise koostöös erinevate kunstnikega *zine*'isid, kus osalejad saavad enda loomingut jagada. See on üks ideaalseid viise luua midagi koos - panna erinevate kunstnike tööd kokku ühte trükisesse, et seda laiemale ringile jagada. Kõik selleks, et kunst ja loomingulisus leviks.

⁵ Bartel, Julie. (2004). From A to Zine: Building a Winning Zine Collection in Your Library. Chicago: American Library Association, lk 1- 2.

⁶ Ajuokse. Oksest [WWW] (27.04.2024)

Käsitsi loodud raamatutes ja neis kätkevas loomingulises vabaduses peitub suur väärtus ja võlu - seetõttu ongi teiste looming olnud ka mulle oluliseks inspiratsiooniks. Nähes, milliseid täiesti uudseid ja heas mõttes absurdseid ideid kunstnikud on väljendanud, imbib see ka minusse. See on tohutult inspireeriv ja soodustab minus ideed, et kunsti on võimalik luua kõigest. Leian, et selles absurdsuses peitub ka kunstiline geniaalsus. Isiklikult tunnen, et kunstnikuraamatu ja *zine*'i vormi vahel on seos. Mõlemad on enamasti kunstniku enda poolt algusest lõpuni koostatud, köidetud ning need on täis kunstniku enda loomingut, moodustades iseseisva kunstiteose.

1.2 Kunstnikuraamat kui iseseisev kunstiteos

Vaadates kunstnikuraamatu olemust, funktsiooni, valmimisprotsessi ja lõppsaadust korraga, võib kindlasti nimetada seda väljundit iseseisvaks kunstiteoseks. Kunstnik loob ise narratiivi koos visuaalse materjaliga ning kuna ta ise otsustab raamatu vormi, materjali ja sisu siis saab vaadelda seda väljundit kui terviklikku kunstiteost. Sellel pole konkreetseid reegleid, mis teebki selle eriliseks. See on lihtsas mõttes kunstiteos raamatu vormis, mis on kunstnikule ideaalne võimalus eksponeerida enda loomingut suuremas mahus ning tutvustada enda lugu, oma ideed, laiemale ringile.

Minu kunstnikuraamat on vaade sellest, kuhu olen enda loominguga jõudnud. Leidsin lõpuks enda jaoks ideaalse viisi, kuidas erinevaid meediumeid ühendada: kirjalik looming luule näol, digitaalne illustratsioon ja analoogne loome. Olen selle kaudu leidnud endale uue stiili ja viisi kuidas kunsti luua. Leian, et see on ideaalne viis näidata ennast, kuna olen kirjalikult luulevormis jutustanud väga isiklikku lugu. Ka visuaalses aspektis olen näidanud kunstnikuraamatuga kõike seda, milleks võimeline olen. Arvan seepärast, et kunstnikuraamat on väga isiklik kunstivorm.

Lõpuks ei saaks ma peale kunstnikuraamatu loomise protsessi öelda, et see poleks eraldiseisev kunstiteos. Loominguline protsess ja raamatu kokkupanek oli suur kunstiprojekt, kuna iga etapp oli minu otsustada ja vajab loomingulist lähenemist. Alati on erinevaid uusi võimalusi raamatu vormile läheneda, kasutades kõike mis saadaval on - erinevaid ideid ja materjale. Kogudes inspiratsiooni nägin, kui palju erinevaid kunsti meediumeid on võimalik kokku sulatada, et luua midagi täiesti uut ja iseseisvat. Arvan, et selles seisnebki kunstnikuraamatu võlu. Raamatu loomise käigus avastasin ma nii palju asju, mida ma tulevikus enda teistes projektides tahaksin kasutada.

2. RAAMATU LUGU

Igal raamatul on lugu rääkida, isegi, kui see sisaldab vaid visuaalset materjali. Soovisin juba algusest peale, et kunstnikuraamatul oleks läbiv kirjalik lugu, mitte ainult illustratiivne pool. Loo valik osutus alguses üsna raskeks, kuna ma ei suutnud suhestuda teiste autorite loominguga. Ükski teema ei tundunud kuidagi minuga haakuv, et oleksin saanud seda läbi enda kunsti isiklikuks muuta. Idee kasutada kellegi teise teksti tundus juba algusest peale eemaletõukav - see tekitas tunde, et kunstnikuraamat poleks enam päris minu. Idee kirjutada luulet tuli peale meediadisaini osakonna juhataja, Jaanus Eensalu head nõuannet proovida midagi ise kirjutada. Mõte oli ka varem peast läbi käinud, kuid mul oli vaja tõuget, et julgeda see ka reaalsuses käsile võtta. Ise loo kirjutamine tundus minu jaoks ideaalne viis, kuidas kunstnikuraamat isiklikumaks muuta. Lisaks enda loodud illustratiivsele materjalile saan sinna ka sõnades lisada rohkem ennast, muutes teose personaalsemaks.

2.1 „Öö” luule kontseptsioon

Enne luule kirjutamist, pidin selgusele jõudma, millest ma üldse kirjutada tahaksin. Olin enda peas juba stiililiselt ette kujutanud, et raamat tuleks peamiselt mustvalge, see keskenduks rohkem kontrastidele ning sisaldaks ka natuke süngust. Pannes kõik enda sügavad tunded ja läbielamised kokku, leidsin ma nendes ühise joone - öö.

Öö, kogu armastus, kurbus ja veidrus, mis sinna pimedusse peidetud on, seal pesitsev soojus ja külmus. Öö on aeg, mil oled oma mõtetega üksi, kõige suurema südantlõhestava kurbuse aeg. Pimedus on täis tundeid ja sõnu, mida keegi pole suutnud öelda, isegi kui oleks tahtnud. Parem on lahkuda midagi ütlemata, sest sõnadel pole tähtsust. Tunded jäävad ikkagi alles. Tunded, millele mõtled keset ööd, sest saatmata kirjad ei lase sul uinuda. Öö vaikuses on tunda meeletut rahu, see on hetk endale, päeva eest põgenemine. Üksikud romantilised momendid, mis tunduvad keset ritsikate siristamist nii ehedad, nii õrnad. Kuid ka kõige õrnemates hetkedes võib peituda kurbus. Pimedusse on peidetud asju, mida ei pruugi märgata.

Kirjutasin lahti oma luuletusi läbiva kontseptsiooni, see tuleb raamatuga kaasa, kuid pole raamatu sees, vaid lahtine postkaart ümbriku sees. Tundsin, et kui kirjutada

luulele kontseptsioon, toimiks see justkui eessõnana. Selle ilukirjandusliku teksti abil saan ma raamatu lühidalt sisse juhatada ning luua õige tunnetuse, millega lugeja saab raamatut avastama asuda. Kiri ümbrikus sobib kokku ka raamatus esineva luuleridadega, mis viitavad peidetud tunnetele.

*sõnad, mida pole lausunud
jätsin sulle kirjas enda kohta täitma*

- „Vines”

2.2 Luule kirjutamine

Alustasin luule kirjutamist sellest, et püüdsin kirja panna erinevaid mõtteid ja tundeid. Luule kirjutamine tähendas, et pidin sügavale enda sisse vaatama. Sain aru sellega, et heades asjadest ja emotsioonidest on kuidagi raskem kirjutada. Muidugi oleneb see kõik kirjutajast endast. Tundsin, et just kurvemad ja süngemad tunded olid minus palju tugevamad - tunded, mida olen endaga pikalt kaasas kandnud ning mille kallal olen pikalt pead murdnud. Valasin enda luuletustesse igatsust, mingil määral ka viha ja kahetsust. Neist oli kergem kirjutada, kuna olen tihti enda keeruliste tunnete mõistmiseks need kirja pannud, kuid luules tuleb tundeid kirjeldada palju värvikamalt. Kõik selleks, et tunded kanduks lugejale edasi just sellisena, kuidas ma neid ise tundsin. Nendest emotsioonidest tuli mul rohkem tekste, kui millestki õrnemast ja soojemat. Püüdsin kurbusesse ikkagi natuke õrnust lisada. Ka kurbuses võib ilu leida ja ka vastupidi - ilusates asjades võib peituda kurbus.

*sinu pärast nõgestesse ronisin
põlved kriimul
pihus*

ristikud ja karikakrad

*süda
kui umbrohi rebitud tükkideks*

*jagatud hoolimatutesse kätesse
andes endast kõik,
kuid milleks?*

*et saaksid ehk kord tunda
seda õrna soojust,
mida ise igatsen?*

*laternavalgel
kõrge heina sees
korjan põlvili sulle kauneima kimbu*

*paratamatult
roniks ma jälle
ja jälle*

sinu nimel nõgestesse

- „Umbrohi”

Mida rohkem kirjutasin, seda rohkem märkasin, et mu luuletused on suunatud konkreetsetele isikutele, kes mu elust läbi on käinud. Need luuletused on kui välja ütlemata jäänud sõnad, tunded, mida mul on raske olnud väljendada - isegi kui seda oleks pidanud tegema. Minusse on kinni jäänud palju viha ja kurbust, millele lahendamisele ei pööranud ma väga tähtsust. Olin pikalt veendunud, et visuaalne kunst on just see õige moodus tunnete avamiseks ja väljendamiseks, lahti laskmiseks. Kuid luule kaudu olen avastanud, et sõnadel on palju suurem tähtsus ja jõud. Arvan, et kirjalikult on enda emotsioone palju kergem väljendada ja nende väljakirjutamine aitab ka keerulisemaid tundeid lahendada ja läbi mõelda. Samas tundsin nii kirjutamise käigus kui ka siis, kui lasin teistel luuletusi lugeda ja hinnata, ennast haavatavana. Raske on tegelikult lasta enda tunded nii vabaks, nii avalikuks, et kõik inimesed pääsevad neile ligi. Visuaalses kunstis on suur osa vaatleja

enda tõlgendada, kuid kirjalik loome sõnastab tihtipeale kõik kergemini ette ära ja tõlgendusruumi jääb vähem. Kuid see sõltub ka sellest, kuidas kirjutada.

Luule kirjutamine käis küll hooti. Vahepeal tundsin, et teemad said otsa, et olen endast kõik tunded välja pigistanud. Kuid siis tekkisid hetked, kus leidsin inspiratsiooni tavapärastest asjadest, millest ka kohe kinni haarasin. Näiteks kui sain kelleltki tekstisõnumi, mis kõlas kuidagi nii luuleliselt, et muutes selle konteksti, sain midagi täiesti uut kirjutada. Õised taksosõidud aitasid mul enda kunstnikuraamatu teemale kohaselt uusi ridu luua, samuti ka uued mured, mis painama olid hakanud. Just nendel hetkedel, kui pidin ennast tagant sundima, jäin ma kirjutamisega tupikusse. Olen mõistnud, et loominguliste tegevuste surumine, pole kunagi kasulik. Sellest üle saamiseks tuleb enda ümbert leida asju, hoida kinni emotsioonidest, mis võiks aidata luua mingit ainet. Suureks murekohaks olid mul luule kirjutamisel ka riimid. Kohati oli neid väga raske luua ning neid tekitades, tundusid need tihtipeale punnitatud. Lükates enda fookuse riimidelt, seadsin enda eesmärgiks keskenduda rohkem rütmile ja ridade kompositsioonile, mis pani mõtlema, et riimidel polegi tegelikult suur tähtsust. Vahepeal tulevad need loomulikult välja, kuid ilma nendeta saab ka head teksti kirjutada.

Alles siis, kui hakkasin erinevatest igapäevastest asjadest ainet võtma, läksid mu luuletused loomingulisemaks ja vabamaks. Just sel hetkel, kui lõpetasin muretsemise riimide ja konkreetse vormi pärast hakkas mulle kirjutamine veel rohkem meeldima. Sellele aitasid kaasa ka erinevad Värske Rõhu väljaanded, mis olid täis erinevate Eesti noorte luuletaja tetekste. Uudsed ideed ja autorite eksperimentaalsus ja vabadus inspireeris mind ka ise rohkem katsetama.

hambahari

deodorant

lõhnaõli

poolik marlboro pakk

hello kitty välgumihkel

ja

sokid?

*kuskil koti põhjas vedeleb mul küll üks sokk
teise jätsin vist su kapi peale
ma tihtipeale
ei tea kus mu asjad on
ja ma isegi ei mäleta enam
mis minust sulle jagatud on*

*nendele tänavatele kadunud
mälestused meist
loodan, et siin maailmas
on piisavalt asju, et me
ei unustaks teineteist*

(ja et sa annaksid mu soki tagasi)

- „Nimekiri”

Luule kirjutamise jooksul sirvisin ka juhendaja, Carolina Pihelga, poolt soovitatud luuleraamatuid, et käivitada enda tekstilist mõtlemist. Tema enda luulekogu “Pimeduse pisiajad”⁷, oli üks esimesi, mida ma sirvisin. Kuna see oli natuke seotud mu enda kunstnikuraamatu ja luule tekstidega, siis sain tema luulest palju inspiratsiooni. Mingi hetk olin enda teemaga üsna tupikusse sattunud, kuid lugedes kellegi teise luuletusi öö ja pimeduse teemadel sain haarata kinni üksikutest sõnadest ja tunnetest ja neid edasi arendada. Raamat pani mind sügavamalt mõtlema sellele, mis öös ja pimeduses peitub ning taasmeenutada ja mõtestada varasemaid tundeid.

Ene Mihkelsoni valikkogu „Kõik redelid on tagurpidi”⁸ oli ka üks raamatutest, mis mind kõnetas. Tema väljendatud ideed, mõtted ja luuletuste reeglivaba vorm meeldis mulle tohutult. Nautisin luule lugemist ning see raamat tekitas mu sees soovi õppida paremini ja värvikamalt kirjutama - tahte ennast kirjalikult arendada.

⁷ Pihelgas, Carolina. (2017). Pimeduse pisiajad. Tartu: Kaksikhammas.

⁸ Mihkelson, Ene. (2016). Kõik redelid on tagurpidi. Tallinn: EKSA.

2.3 Kirjalik areng

Tunnen, et kirjalikus loomes on peidetud midagi kaunimat - midagi, mis kestab kauem ja millel on võime inimese maailmavaadet ja tundeid sügavamalt mõjutada. Kui olen luuletusi lugenud, siis jäävad mulle alati meelde need, mis on natuke teistsugused, veidi imelikud. Arvan, et kunst peabki natuke imelik olema, et erineda teistest. Teiste looming võib olla inspireeriv, oma sõnamänguga kaudselt õpetlik, kuid samas panid kogenumate autorite tekstid mind oma enda loomingus veidi ebakindlalt tundma. Nõustusin ühes loetud raamatus, „Kius olla julge”, esitatud ideega, mille tõi välja Contra, et luuletamine on kui mäng - mäng sõnade ja mõtete ja tunnetega.⁹ Tunnen, et see on asi, mis mu enda loodud luulest praegu veel puudub. Luule pole ainult kirjalikuks eneseväljenduseks, vaid ka lugejale tunnete tekitamiseks. See mäng võimaldab värvikalt peita ridade vahele sõnumi, mingi mõtte, mis pole üheselt selge, vaid laseb lugejal ise seoseid luua. Tegu võib olla tundeiga, mis paneb pikemalt või sügavamalt mõtlema. Kõik selleks, et äratada lugejas midagi, mis võib teda ennast üllatada. Luulel on ka võime juhtida tähelepanu, seda siis eri laadi probleemidele, ühiskondlikele kitsaskohtadele. Sellel on võime vahendada kogemusi, millest lugeja võib vaid läbi luule osa saada.

*“Ma arvan, et hea luuletus peab virutama lugejale vastu pead. Soovitavalt valusasti. Soovitavalt raudtoruga. Selliseks löögiks võib olla kujund, vorm, autori sõnalooime, emotsionaalse toime jõud ja sellega kaasnev empaatia - mis tahes, aga see peab olema”.*¹⁰

- P.I.Filimonov

Miks üldse luulet kirjutada? Küsimusele on erinevaid vastuseid ja samas pole ka kindlat vastust. See on asi mis oleneb täielikult luuletajast endast. Mõned soovivad end tunnetest vabastada, mõned ühiskondlikke probleeme väljendada ning mõned ei saa lihtsalt ilma kirjutamata elada. Kuid kõigil on oma konkreetne põhjus ja taust, miks nad siia punkti jõudsid. Oma luulega tahaksin jätta inimestele jälje - luua midagi, mis jääks neile meelde. Kui olen lugenud näiteks Sveta Grigorjeva luulet, siis on ta alati meeldinud mulle oma luulelise vabadusega. Ta väljendab olukordi ja tundeid nii vabalt aga samas nii

⁹ Contra (2011) Kius olla julge. *Luuletajad luulest. 21 esseed*. Kotjuh, Igor. Tallinn: Kite.

¹⁰ P.I.Filimonov (2011) Kius olla julge. *Luuletajad luulest. 21 esseed*. Kotjuh, Igor. Tallinn: Kite.

loominguliselt. Tunnen, et see on punkt kuhu ma tahaksin ka ise jõuda. Sellest ajast saati, kui hakkasin lõputöö tõttu luulet rohkem kirjutama, olen ma igapäevaselt hakanud mõtlema, kuidas ma saaksin päevas toimunust midagi huvitavat luua. Näiteks kui sõidan bussiga koju, vedelen haigena kodus või istun Balti Jaamas ja räägin vestlema tulnud kodutuga juttu - kõigest on võimalik midagi loomingulist kirjutada. Tahaksin anda edasi kogemusi, juhtumisi, millega lugeja võiks ennast seostada või mida ta läbi mu luule saaks ise kogeda. inna juurde peab lisama selle mängu, mis lugejas huvi tekitab.

Lõpuks leian, et see on ikkagi asi millega ma tahan edasi tegeleda. Sellega on nagu iga kunstivormiga - on lõpmatult ideid, tundeid, kauneid ja koledaid hetki, mida loominguliselt väljendada. Luule kirjutamine on protsess. Kuna olen alles algaja, siis tunnen, et mul on veel pikk tee minna, et saaksin ennast enesekindlalt luuletajaks nimetada. Paljud luuletajad kirjutavad tohutul hulgal luuletusi, mis jäävad sahtlisse, kuid arvan, et see on arenguks vaid hea. Tunnen, et läbi luule kirjutamise olen õppinud enda tundeid vabamalt väljendama. Selle käigus mõistsingi, et see on hea viis endast kõik välja saada ja need halvad tunded lõpuks lahti lasta.

3. RAAMATU TEOSTAMINE

Kuna olin varem sarnase struktuuriga raamatut loonud, siis teadsin kust kunstnikuraamatu teostamisega algust teha. Suurt muret valmistas luule ja raamatu enda loomine samaaegselt, kuna ma ei saanud raamatu juures palju ette planeerida. Pidin kogu raamatu tegema järk järgult, kuid kui olin saanud suurema hulga luuletusi kokku siis sain ma rohkem illustratsioonidele keskenduda. Samas suurt tähelepanu vajas ka see, kuidas luuletused raamatus järjestatud on, kuidas need omavahel mõjuvad.

Raamatu teostamisel olen kasutanud kolme *Adobe* programmi - *Adobe Photoshop*, *Adobe InDesign* ja *Adobe Illustrator*. *Adobe Photoshop* on levinud rastergraafika ja pilditöötlustarkvara. Selle abil joonistasin digitaalselt illustratsioone, kasutades enda *Wacom Intuos Pro* graafikalauda ning töötlesin skänneriga (*Canon Canoscan LiDe 400*) sisse skaneeritud materjali. *Photoshopis* kujundas raamatu jaoks kõik illustratsioonidega lehed vajalikus formaadis, et need saaks hiljem *Adobe InDesigni* linkida. *InDesign* on küljendustarkvara, milles lisasin lehtedele tekstid, panin lehed õigesse järjekorda ning valmistasin raamatu trükiks valmis. Viimane programm, *Adobe Illustrator*, on vektorgraafika, mida kasutasin lihtsalt abiks, näiteks elementide loomisel.

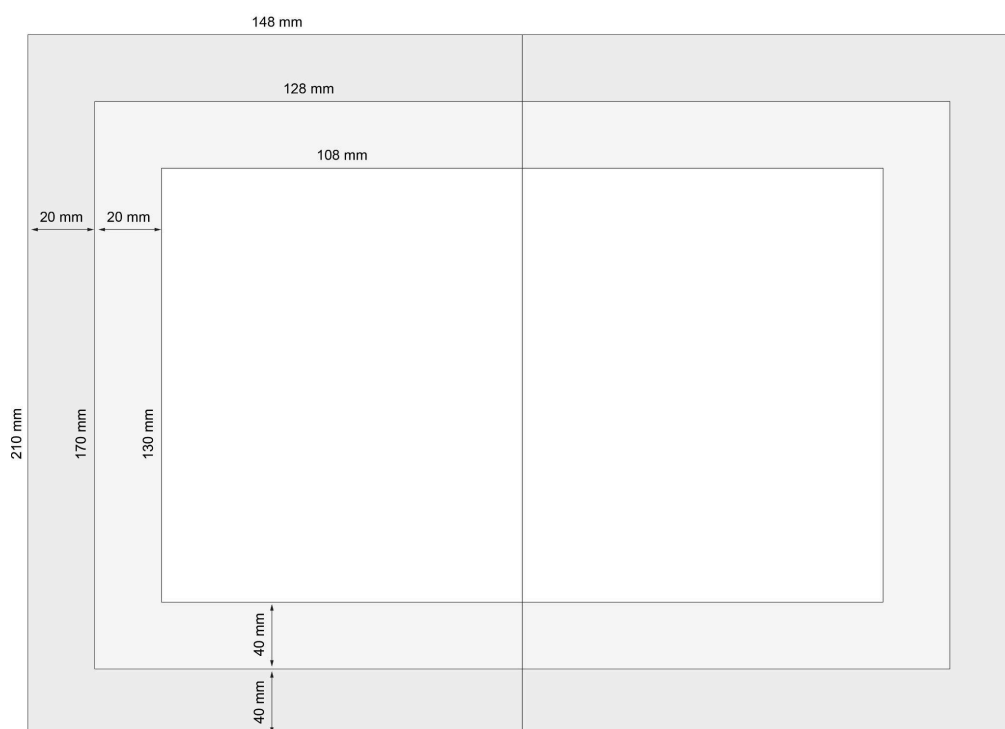
Otsustasin, et raamatuid tuleb 6tk, millest üks läheb kõvemate kaantega näitusele ning ülejäänud 5tk on pakendatud ning müügiks soovijatele. Kui raamatul on rohkem soovijaid, siis saaksin edaspidi neid juurde teha - hetkel on valitud üsna väike tiraaž. Kuna panen ise kõik raamatud käsitsi kokku, siis nende puhul on materjali- ja ajakulu suur. Raamatu kokkupaneku protsessi juurde kuulub printimine, sisulehtede ja elementide väljalõikamine, köitmine ja pakendamine. Väikese tiraaži puhul säilitab raamat oma ainulaadsuse. Suurendades tiraaži peaksin raamatu ülesehitust ja toetust lihtsustama.

3.2 Struktuur

Raamatu struktuur sisaldab erinevaid lehe formaate. Üks varasemaid raamatuid, mille panin Saksamaal graafilise disaini kursusel kokku, oli sarnase struktuuriga, nii et teadsin kohe millest alustada ja mida silmas pidada. Koostas algelt *Adobe Illustrator*'is kavandi, katsetades, kuidas erinevad sisulehe suurused omavahel mõjuksid.

3.1.1 Erinevad formaadid ja elemendid

Tahtsin, et kunstnikuraamatut oleks võimalikult kerge ja mugav lehitseda, seetõttu on kõige suuremad sisulehed ning raamatu üldine formaat A5 (148x210mm). Suurem enamus luuleraamatuid luuaksegi väiksemale formaadile, nii et leian, et A5 on väga sobilik. Valides formaadiks A4, annaks see kunstnikuraamatule rohkem ajakirja kuju. Raamatu sees leidub aga kaks väiksemat sisulehe formaati: keskmine 128x170mm ja väike 108x130mm. Pidasin suuruste valides silmas, et lehtede ääred oleks üksteisest võrdsel kaugusel, mis looks neist korrektse ja korrapärase struktuuri.

Joonis 1. Kunstnikuraamatu sisulehtede struktuur (autori joonis).

Raamatusse lisatud elemendid on aga eri suurustes ning neil pole kindlaid mõõtmeid määratud. Erinevad elemendid on sisulehtede külge kinnitatud kirjaklambriga, et lugejal oleks võimalik neid raamatu küljest eemaldada. Elementidel ehk kaartidel on mõlemale poole midagi lisatud, kas siis luule või illustratsioon, et lugeja saaks nendesse peidetud lugu avastada. Need on kui peidetud mõtted, mis lisavad loole lisaväärtust. Elemente luues, vaatasin *Adobe InDesign* programmis kuidas need sisulehtedel teiste

illustratsioonide ja üldise kompositsiooniga kokku sobituksid. Välja printides ja esimest kavandit kokku kõites sain ka aru, et mõnede elementide suurusi tuleks muuta, kuna need olid kas liiga suured või ei sobinud reaalsuses lehe kompositsiooniga.

3.1.2 Formaatidele vastavad teemad

Olin mõelnud, et igal formaadil võiks olla oma teema, oma lugu. Suurematel sisulehtedel (A5) on heledad lehed ning rohkem illustratsioone. Luule teemad on seal kergemad ning kirjutatud rohkem päevastest mõtetest öö kohta. Keskmisel formaadil (128x170mm) on tumedad sisulehed ning illustratsioonid on lihtsamad, tuues esile pigem luule. Luule teemad ongi seal rohkem öösel toimuvatest teemades - unenägudest, tähtedest, öös peituvast kurbusest. Kõige väiksema formaadiga (108x130mm) sisulehtedes on aga rohkem teksti, kui illustratsioone. Need on loodud mõjuma kui päeviku sissekanded - vabamad öised mõtted.

Kokku moodustavad formaadid ikkagi ühtse loo. Liikudes läbi raamatu on teemad ja kontrastid vahelduvad, just nagu öö ja päev. On võimalik kogeda, kuidas öiste mõtete kurbus asendub päevase kerguse ja helgusega. Öö süngus võtab üle ning jääb enda pimedusega ikkagi domineerima.

3.2 Stiil

Soovisin, et kunstnikuraamat väljendaks seda, kuhu ma enda illustratsiooni stiiliga välja jõudnud olen, kuid tunnen, et projektiga tegelemine muutis seda täielikult. Raamatu stiil sündiski läbi erinevate katsetuste - avastasin uusi viise, kuidas illustreerida, ja uusi materjale, mida ka tulevikus kasutada. Stiililiselt on kunstnikuraamat mustvalge ning illustratiivselt olen püüdnud jätta vanade trükiste mulje. Kontrastide vaheldumine on raamatu loo ja formaatidega tihedalt seotud.

Raamatu lõplikku stiili inspireeris ka praktilise poole juhendaja, Liisi Grünberg, kes oli märganud kunstnikuraamatu juures personaalse päeviku või visandiraamatu stiili. Raamatusse kogutud visuaalse materjaliga proovisingi jätta mulje, et raamat on kui päevik või visandiraamat, kuhu loo jutustaja ehk raamatu omanik on kirjutanud, joonistanud ja kogunud erinevaid asju ja leide enda elust. Need on seotud öiste rännakute, varasemate suhete ja asjadega mis seostuvad luuletustega - leiud on muudetud illustratiivseteks elementideks.

Kunstnikuraamatule andis ka valitud font vana trükise ja visandiraamatu stiili. Fondiks osutus *Chandler42*, mis on dekoratiivne, *typewriter* (kirjutusmasin) tüüpi font. Font tundus natuke kulunud ning tähed olid natuke ebakorrapärased, mistõttu jättis see käsitsi loodud teksti mulje.

3.3 Illustratsioonid

Isikliku kunstnikuraamatu puhul on sealsed illustratsioonid kõige tähtsamad. Need peavad täiendama luulet, looma ühe terviku, ühtse loo. Olen pikalt digitaalse illustratsiooniga tegelenud, nii et see on asi, millega tunnen ennast mugavalt. Üheks raskuseks oli algselt vaid ühtse stiili leidmine, kuna oli mitmeid asju ja materjale, millega soovisin katsetada, et luua midagi uut. Peas tundus digitaalse ja analoogse kunsti ühendamise kerge, kuid alles töö käigus mõistsin, et need ei pruugigi kokku sobituda.

Kodus töötamise mugavuseks otsustasin endale ka skanneri osta, et saaksin vabalt enda analoogseid joonistusi sisse skaneerida. Eeltöö käigus mõistsin, et suurt valikut pole, kuid oma odava hinna ja samas kõrge kvaliteediga jäi mulle silma *Canon*'i skanner *CanoScan Lide 400*. See võimaldas kiirelt ja kvaliteetselt mul kõikvõimalikke materjale sisse skaneerida, et hiljem oleks materjali võimalik *Adobe Photoshop*'is töödelda.

Enne tööle asumist teadsin, et analoogsete põhivahenditena tahan kasutada harilikku pliiatsit, akrüülmarkerit, spreivärvi ja kollaaži. Nende materjalidega on võimalik tekitada huvitavaid tekstuure, mis kombineerides tekitavad tervikuna midagi täiesti uut. Näen suurt tähtsust väikestel detailidel ja tekstuuridel - nendega on võimalik nii palju mängida. Kasutasingi välja valitud materjale paberil, luues harilikuga erinevaid jooni ning akrüülmarkeriga tõmbeid ja värvipritsmeid. Erinevate materjalidega loodud illustratsioonid olid rohkem abstraktsed, jättes kunstnikuraamatust katsetusi täis visandiraamatu mulje. Erinevaid materjale oli väga inspireeriv kombineerida, kuna alati tekkis midagi täiesti uut ja huvitavat. (Lisa 2). Mõned segasemad jooned, mis ma harilikuga tõmbasin, sobisid mõne luuletusega väga hästi kokku. Unenäoga seostades, tundusid kaootilised jooned kui kohe uinuva kunstniku loodud või siis unenägudest võetud mõttelõngad, mis on lünklikud. Kasutasin sama tehnikat ka luuletuse juures, mis väljendas joobumust. (Lisa 3). Tunnen, et need vabad tõmbed väljendavad tundepehanguid, hetkemotsioone, mida on raske sõnaliselt väljendada, kuid mis töötavad visuaalselt isegi paremini. Proovisin töötada vabalt, luues rohkelt materjali, et hiljem oleks piisavalt võimalusi sisulehtedel

kompositsioone katsetada. Analoogseid materjale luues tundsin ennast pingevabalt, samas kui digitaalne illustratsioon on minu jaoks juba liiga tavapäraseks muutunud, mis tekitab ka pingeid, kuna ma pole tavapärasega enam rahul ja tahan ennast ületada ning enda digitaalse illustratsiooni stiili uuendada. Kuid nende meediumite ühendamise andis mulle palju inspiratsiooni ja ideid.

Tahtsin kunstnikuraamatusse lisada ka mõned digitaalsed illustratsioonid, kuna olen sellega nii pikalt tegelenud. Pallases õppides on mul välja kujunenud enda illustratiivne stiil ning soovisin kunstnikuraamatuga seda näidata. Kahe asja ühendamise tundus algselt natuke keeruline, kuna illustratsioonid, mida ma digitaalselt loon on väga multikalikud. Samas olen väga huvitatud erinevate meediumite ühendamistest ja seetõttu ei tahtnud ma alla anda. Et digitaalsed illustratsioonid sobiksid analoogsete materjalidega kokku, otsustasin pärast pikemat katsetamist proovida joonistuse välja printimist ja nende uuesti sisse skaneerimist. Arvasin, et see võib töötada, kuna kodus olev printer jättis illustratsioonile huvitava tekstuuri. Kujunditele tekkisid printeri trükimeetodist tingitud triibud ja täpid, mis hiljem *Adobe Photoshop*'is töödeldes jätsid illustratsioonile vana trükise mulje - just nagu need oleksid vanast raamatust välja lõigatud ja seejärel visandiraamatusse kleebitud. Tänu sellele oli kerge kõik materjal kokku sobitada. Kindlasti oleks efekti saanud ka digitaalselt jäljendada, kuid arvan, et minu meetod andis autentsema välimuse. (Lisa 4). Meetodi puhul kaasnes lisatöö, kuid tulemus oli just selline nagu ma soovisin. Digitaalseid illustratsioone on neli ning need kõik on loodud, et visualiseerida luuletuses väljendatut. (Lisa 5).

Kasutasin kunstnikuraamatus ka füüsilisi materjale - kollaaži. Võtsin igapäevaseid elemente, mida olen enda visandiraamatu vahele kogunud ning kleepisin need kokku lihtsaks kompositsiooniks. Hiljem sisse skaneerides töötlesin fotot sarnaselt digitaalsetele illustratsioonidele ning lisasin veel teisi analoogselt kasutatud materjale. (Lisa 6). Füüsilised materjalid löid visandiraamatu stiilile ja loole juurde lisakihi, tekitades mulje nagu loo jutustaja oleks need alles jätnud justkui enda igapäevasest elust, seiklustest, öistest rännakutest, et mälestusi säilitada. Ühe illustratsioonina olen kasutanud ka füüsilist objekti - skaneerisin sisse kingitud lilli, mis olid ära kuivanud. (Lisa 7).

Avastasin enda jaoks kunstnikuraamatu jaoks illustratsioone luues uue viisi kunsti loomiseks. Mõistsin selle protsessi käigus, et *mixed media* (segatehnika) on asi, millega tahan edaspidi tegeleda.

3.4 Kõitmine

Tähtis osa kunstnikuraamatu juures on see, et kunstnik paneb kogu raamatu algusest lõpuni ise kokku. Raamatu käsitöö aspekt tõstab selle väärtust. Üheks raamatu tähtsamaks osaks on see, kuidas see kokku on pandud. Teadsin kohe, et köidan raamatu ise, kuna erinevas formaadis sisulehtedega võib selle kõitmine mõnes trükifirmas keeruliseks osutada.

Kõitmise valikul oli otsustavaks faktoriks see, et vaatlejal oleks võimalikult mugav raamatut lehitseda. Kuna raamatus on lahtised elemendid, mis on kirjaklambriga sisulehtede külge paigaldatud, siis on tähtis, et raamat püsiks laua peal lahti, et vaatleja saaks elemente kergelt eemaldada ja tagasi paigutada.

Kõitmise valik tuli peale mõningaid ideid ja katsetusi. Kuna raamatu lehekülgede arv oli vaid oletatav ja väike, siis katsetasin algselt kergemaid variante. Esimene raamat, mille ma ise erinevates formaatides lehtedest kokku panin, oli köidetud rõngastega klambritega. Seetõttu teadsin, et see võib kunstnikuraamatu puhul toimida. Ainuke miinus selle juures oli asjaolu, et need katsetatud klambrid olid liiga kohmakad ja suured ega hoidnud raamatut korralikult laua peal lahti. Kuna see oli üks tähtsatest faktoritest, mida tahtsin enda raamatu puhul silmas pidada siis selle variandi jätsin kõrvale.

Juhendaja, Liisi Grünberg oli väga aktiivselt abiks selle teema juures. Vaatasime temaga üle kaks kõitmisviisi - niidi ja nõelaga tehtud avatud seljaga köide ning liimköide. Tänu isiklikule kogemusele katsetas Grünberg viimast kõiteviisi ise, liimides kõik lehed kõitmiseks sobiliku PVA liimiga üksteise külge. Sellise kõitmisviisi plussiks oli see, et paberite formaadi ja paigutusega sai olla vaba ja eksperimentaalne. Miinuseks aga suurem ajakulu liimi kuivamise tõttu, samuti ei püsinud raamat sellega laua peal väga hästi lahti.

Avatud seljaga köidet katsetasin ise. Selle jaoks leidsin internetist videoõpetuse, mis näitas kõik vajalikud punktid sammhaaval ette. Sellise kõitmisviisi jaoks tegin iga lehe murdekohta augud ning õmblesin niidi ja nõelaga lehed üksteise külge. Selle tehnika miinuseks oli see, et lehekülgede arv peab olema jagatav neljaga ning pidin sisulehtede koostamisel seda täpsemalt jälgima, kaotades sedasi natuke loomingulist vabadust. Vaatamata piirangutele osutus avatud selg valitud kõitmisviisiks, kuna selle suureks plussiks oli see, et raamat püsis ideaalselt laual lahti ja see sobis raamatu üldse stiiliga väga hästi kokku. Läbi erinevate katsetuste jõudsingi valikuni, mis toetas mu soove. (Lisa 8).

3.5 Trükkimine

Olen enda haridustee ja praktiliste tööde käigus mõistnud, kui tähtis on trükiste loomise puhul enne viimast versiooni ka töö füüsiliselt kavandina välja printida. Selle käigus on võimalik näha kuidas raamatu sisulehed füüsiliselt kokku sobivad ja kuidas raamat käes tundub. Samuti saab paremini aru, et kas tekst on väiksema fondi suurusega hästi loetav ning kas lisatud elementide suurused on sobivad. Peale esimest kavandit parandasin kõik vead ja tegin soovitud muudatused ning hakkasin esimest lõplikku versiooni ette valmistama.

3.5.1 Esimene katsetus

Printisin enda esimese kavandi tavalisele koopiapaberile ning lõikasin erinevate formaatidega sisulehed välja. Välja lõigatud lehed kõitsin valitud köitmisviisiga kokku ning lisasin juurde ka elemendid. Varem köitmisviisi katsetamine tuli kasuks, kuna kavandi puhul tuli see korrektsemalt välja, kui see esimene katsetus.

Vaadeldes valminud kavandit saingi näha kuidas erinevad kontrastid omavahel töötasid. Pidin muutma mõnede lehtede värve, kuna eri formaadid kas sulasid liiga ühte või siis kompositsioon ei näinud just selline välja, nagu olin ette kujutanud. Lasin valminud versiooni ka teistel lehitseda, mis aitas mul raamatut teise pilguga näha. Samuti andis see aimu, et raamatu jaoks valitud paber peab olema paksem, et see poleks nii õrn ning seda oleks parem käes hoida.

3.5.2 Lõplik trükk

Peale esimese kavandi ülevaatamist hakkasin ette valmistama kunstnikuraamatu lõpliku versiooni esimeseks trükiks. Paberi valiku tegemiseks külastasin Tallinnas Zelluloosi paberipoodi, kus oli suur valik erinevaid pabereid ning ka raamatu köitmiseks vajalikud tooted. Ringi uudistades leidsin sobiva paberi, *Fabriano Accademia*, mis oli mõeldud joonistuspaperiks. Selle õrn kollakus ja tekstuur olid just see, mida otsisin. Valisin kaks paksust, 120g ja 160g. See oli vajalik selleks, raamatuga kaasaminev plakati (188x250mm) oli mõeldud olema trükitud paksemale paberile. Samuti ka raamatusse lisatud elemendid ja ümbrikuga kaasaminev kaart (suurus). Sisulehed ning ümbrik on trükitud 120g paberile.

Lisaks soovisin lisada kunstnikuraamatusse natuke läbipaistvat paberit. Leidsin selle jaoks huvitava tekstuuriga restaureerimispaperi, mis oli õrn ning sobis hästi raamatu käsitöölise poolega kokku. Otsin ka köitmiseks sobiliku paksema musta niidi, mis oli kaetud vahaga, et see köitmise käigus sõlme ei läheks. Niit osutuks natuke kallimaks, kuid sellegipoolest oli see hea kvaliteediga. Vaja oli ka naasklit, millega oli hea teha enne köitmist sisulehtede sisse augud. Oleksin saanud ka nõelaga augud paberisse teha, kuid naaskel oli stabiilsem.

Printisin kunstnikuraamatu lehed valitud paberile Tallinnas, Copy Pro koopiakeskuses, kuna olin seal iseteeninduses varem ka printinud ning õnneks sai seal lasta ka enda toodud paberile printida. Kuna valitud paber on A4 formaadis, siis on A5 formaadis sisulehed natukene kärbitud. Printer ei võimalda printida A4 paberit äärest ääreni - trüki äärtesse jääb väike valge äär, mis tuleb hiljem ära lõigata. A5 lehtede formaadi kärpimist oleks võimalik olnud vältida siis, kui valitud paber oleks osutunud A3 suuruseks. Kuna ma ei leidnud sobivat paberit selles formaadis, mis oleks ka erinevate kaaludega, pidin lehti siiski väiksemaks lõikama. Õnneks oli kadu väike ning see ei mõjutanud raamatu formaatide suhet.

3.6 Lõplik kokkupanek

Trükkimisele järgnes sisulehtede ja elementide lõikamine, köitmine ja lõplik kokkupanek ja pakendamine. Suureks kurvastuseks ja vähese etteplaneerimise tõttu pidin sisulehti lõikama vanade raamatute peal, kuna varem tellitud lõikematt ja paberilõikur ei saanud õigeaks ajaks kohale. Sellegipoolest sain paberid lõigatud, kuid õigete vahenditega oleks protsess olnud kindlasti lihtsam ja kiirem. Köitmine läks aga iga korruga järjest paremaks. Õppisin paberit ja niiti paremini käsitlema - esimeste katsete puhul ei julgenud niiti väga tugevalt pingule tõmmata, kuna kartsin, et võin nii paberit rikkuda. Isikliku perfektsionismi tõttu oli raamatu kokkupanemine vahepeal natuke keeruline, kuna väikesed vead ja detailid, mida oli võimatu vältida või parandada jäid mulle tugevalt silma. Näiteks, kui köitmisel jäi niit mõnes kohas natuke lõdvaks või paberi lõikamisel olid paberi ääred natuke kahjustada saanud. Samas ühe tagasisidena sain idee, et kuna raamatus väljendatud tunded on mingil määral haprad ja õrnad, siis sobib see habras köitmine selle stiiliga kokku. On inimesi, kes ei pööra sellele nii palju tähtsust ning need inimesed oskavad väärtustada selle raamatu käsitöölisust.

Kunstnikuraamatu maht on 38 lehekülge ning raamatus esineb 6 kirjaklambriga lisatud elementi. Kokku pandud kunstnikuraamatust sai lõputöö jaoks Pallase fotograafia osakonnas ka fotod tehtud. (Lisa 9). Fotograafiks oli Kertu Kasemets.

3.6.1 Muudatused

Kui sain esimese lõpliku versiooni köidetud ning kõik elemendid lisatud, mõistsin, et oleks vaja teha mõned muudatused. Lasin enda tuttavatel raamatut sirvida ning läbi selle nägin asju läbi teise pilgu. Märkasin, et lugeja ei julge väga raamatusse lisatud elemente puudutada, ega teisele poole vaadata. Võis eeldada, et kuna raamat ei ole lugeja isiklik, siis ei pruugi ta julgeda elemente rikkuda - lugeja võib arvata, et need ongi asetatud nii nagu peab. Selle puhul ei lähe raamatu lugu kaotsi, kuid elementide teisele poole on lisatud peidetud luulet. Lisasin igaks juhuks ümbrikusse läinud eessõna juurde, et lugeja võib vabalt elemente eemaldada.

Läbipaistva paberi jätsin välja, kuna tundsin, et see ei sobi enam raamatu stiiliga kokku. Mustvalges raamatus tundus valitud restaureerimispaber liiga silmapaistev ja kollakas. Samuti tuli muuta kaante paksust, kuna raamat tundus sisulehtede jaoks valitud paberiga kaantega (120g) liiga habras. Otsustasin prooviga paberit, mille kaaluks on 200g ning sellega tundus raamat juba palju stabiilsem. Kunstnikuraamatuga kaasaminev plakat oli ka algselt 160g paberile trükitud, kuid kuna see on raamatust natuke suurem ning toetab seda pakendatuna siis otsustasin ka selle 200g paberile trükkida. Lõpuks ei suutnud ma otsustada, kas muuta kaaned veel paksemaks või mitte, kuna võimalus oli veel kaante külge paspartuupapp liimida. Tahtsin siiski katsetada, kas saaksin raamatu veelgi paremaks ja stabiilsemaks muuta. Kuigi tundsin, et juba 200g kaantega on raamat hea. Õhemate kaantega jätab kunstnikuraamat endast *zine*'i mulje, kuid köiteviis ning lisatud elemendid annavad sellele erilise kuju. Paksemate kaantega, ehk siis papist, annab see sellele juba raamatu mulje. Otsustasin lõpuks, et üksik kõvemate kaantega versioon jääb Pallase lõputööde näitusele külastajatele sirvimiseks, kuna andes kunstnikuraamatule kaalu juurde, püsib see paremini postamendil.

3.6.2 Pakendamine

Kunstnikuraamatuga kaasas on ümbrik koos raamatut sissejuhatava tekstiga ning väike plakat (188x250mm). (Lisa 10). Selleks, et kogu komplekti koos hoida, pidin leidma

sobiva pakkematerjali. Kui ma kogusin netist inspiratsiooni, siis mulle tohutult meeldisid erinevad kiled ja minigrip kotid. Tundus huvitav ka pakendada kogu komplekt suletud kotti ja tõmmata see vaakumisse või siis valgesse kilekotti, mis on õrnalt läbipaistev. Küllastades kahte Tallinna Pakendikeskust, katsetasin erinevaid võimalusi. Otsing osutus aga raskeks, kuna mõned valikud olid formaadilt õiged, kuid kile oli kas liiga läikiv või õrn. Kilekoti idee puhul, nägi see reaalsuses siiski liiga odav välja. Peale pikemat otsingut, leidsin ühe suurema sangadeta kilekoti (50x80cm) mis osutus kõige parimaks variandiks. Kile on tugev, matt ning heas suuruses, et seda on võimalik ümber komplekti tõmmata.

Komplekt sai lõplikult pakitud kile sisse ning seotud kinni musta nööri. Must nööri on soetatud Karnaluksist. Pakendi külge on musta kirjaklambriga kinnitatud väike paber, kus on kirjutatud raamatu pealkiri, autori nimi ja ka tiraaži number koos hinnaga. (Lisa 11).

KOKKUVÕTE

Lõputöö raames valmis kunstnikuraamat „Öö”, mis on kokku pandud erinevatest formaatidest, elementidest ja materjalidest. Kunstnikuraamatu maht on 38 lehekülge ning sisulehtede formaadid on A5, 128x170mm ja 108x130mm. Raamatu tiraaž on 6, millest üks on Pallase lõputööde näitusel ning 5 neist on pakendatud kilesse ning seotud kinni musta nööriaga. Raamatuga kaasa on pakendatud ka väike plakat (188x250mm) ja ümbrikusse pandud eessõna. Kunstnikuraamatu läbiv lugu on luulevormis - raamatus on 18 luuletust.

Tunnen, et sain enda eesmärgi saavutatud - tegin isikliku kunstnikuraamatu, mis oli sarnase struktuuriga, mis varem loodud raamat, kuid tegin selle rohkem enda stiilis. Samuti sain end kunstnikuraamatu puhul loominguiliselt ja vabalt väljendada ning sain lõpuks kokku panna luuleraamatu, mida lugejal on huvitav avastada. Kunstnikuraamatu loomine oli eelkõige kasulik mu enda loometegevuse jaoks. Ammendasin läbi töö protsessi uusi ideid, mida rakendada enda tuleviku projektides ning leidsin enda jaoks uue viisi illustreerimiseks ning oskuse kasutada uusi erinevaid materjale. Tunnen, et see on hea ja kasulik oskus osata kunstnikuna raamatut algusest lõpuni ise luua - trükifaili loomisest kuni köitmiseni. Läbi selle tean ka täpselt mida silmas pidada enda tuleviku trükistel. Väärtustan väga neid oskusi, mis ma läbi enda kunstnikuraamatu loomise sain. Nähes enda tööd käes, lõplikult valmis, tundsin, et see on mulle suure väärtusega iseseisev kunstiteos, kuna panustasin sellesse kõik. Kogu protsess oli ajamahukas, eriti raamatu algusest lõpuni käsitsi kokkupanek, kuid see oli lõpuks seda väärt. Kindlasti soovin tulevikus tegeleda raamatute ja erinevate trükiste loomisega. Tunnen, et mul jäi veel nii palju proovimata.

Kuna kunstnikuraamatus oli suur rõhk luulel, siis õppisin kirjutamise kaudu hindama sõnade ja luule võimu ning selle ilu. Läbi enda loomingu oskan nüüd rohkem hinnata ka teiste kirjalikke töid ning läbi selle suudan näha luulet uue pilguga. Luule kirjutamine muutus mulle meelistegevuseks ning soovin ennast kindlasti sel alal arendada.

Olen raamatuga ülimalt rahul, kuid kindlasti on asju, mis oleks saanud parem olla. Näiteks formaadi kärpimise vältimiseks oleks saanud sisulehed suuremale paberile printida ning köitmise juures oleks saanud rohkem vigu ära hoida. Muretsen tihtipeale väikeste detailide üle, mida keegi teine ei pruugi märgata, kuid selle suure vaeva ja käsitöö väärtus muudavad need vead tähtsusetuks.

SUMMARY

Artist's book "Öö"

As part of the thesis, I have created an artist's book titled "ÖÖ" (Eng night) combining different formats, elements, and materials. The goal was to create an engaging, visual, and interactive story, with a strong emphasis on illustrations created digitally and scanned from analogue materials. In the process of creating the experimental artist's book, I discovered various ways to express my creative freedom and found new ways of illustrating using mixed media. The choice of the topic was largely based on my own great interest in prints, illustrations and experimental art, and in order to combine them, the idea of creating a personal artist's book arose. In the first chapter of the thesis, I explained what the artist's book is and described the starting point of the idea and my own inspiration in more detail.

The book contains 3 different page formats, with the A5 being the main format with two smaller ones (128x170mm and 108x130mm) inside. There are different elements added on the pages with paperclips, that make the book more interactive - some poems are hidden behind them. The book is paired with a small poster (188x250mm) and an envelope with a foreword. The whole set is then packaged in plastic with a black rope tied around it.

The book has a cohesive narrative written in poetic form. The poetry explores personal feelings and experiences, with the central theme being the night: all the love and sadness, tenderness and anger hidden in the darkness. There are 18 poems added into the book. In the second chapter of the thesis, I described the process of creating poetry in a more personal way - from which emotions the poems were born and how I put them together. I also introduced the general concept of the poetry in my artist's book in more detail - what the night holds for me. During the work, my interest in poetry deepened and through writing I learned to appreciate the power and beauty of words and poetry.

An experimental artist's book is about testing the limits. I practically tested how to create a sufficiently stable book from different formats and elements, so that it can be sold if there is interest, and that the reader can actively use the book. In the case of such an experimental project, every small detail must be taken into account so that the discovery of the story is interesting, but at the same time comfortable and practical. In the third chapter of the work, in the part of making the artist's book, I describe the different stages of the

process and introduce the style and structure of the book in more detail, explaining what the different formats and the contrasts in the book mean. And finally I write more about the most important part of the artist's book - the illustrations.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ajuokse. Oksest [WWW] (27.04.2024) [Link](#)

Bartel, Julie. (2004). From A to Zine: Building a Winning Zine Collection in Your Library. Chicago: American Library Association. [Link](#)

Contra (2011) Kius olla julge. *Luuletajad luulest. 21 esseed.* Kotjuh, Igor. Tallinn: Kite.

Lovejoy, Margot. (1997). Artists' Books in the Digital Age - *SubStance*, Vol. 26, No. 1, Issue 82: Special Issue: Metamorphoses of the Book, pp. 113-134. [Link](#)

Mihkelson, Ene. (2016). Kõik redelid on tagurpidi. Tallinn: EKSA.

P.I.Filimonov (2011) Kius olla julge. *Luuletajad luulest. 21 esseed.* Kotjuh, Igor. Tallinn: Kite.

Pihelgas, Carolina. (2017). Pimeduse pisiasjad. Tartu: Kaksikhammas.

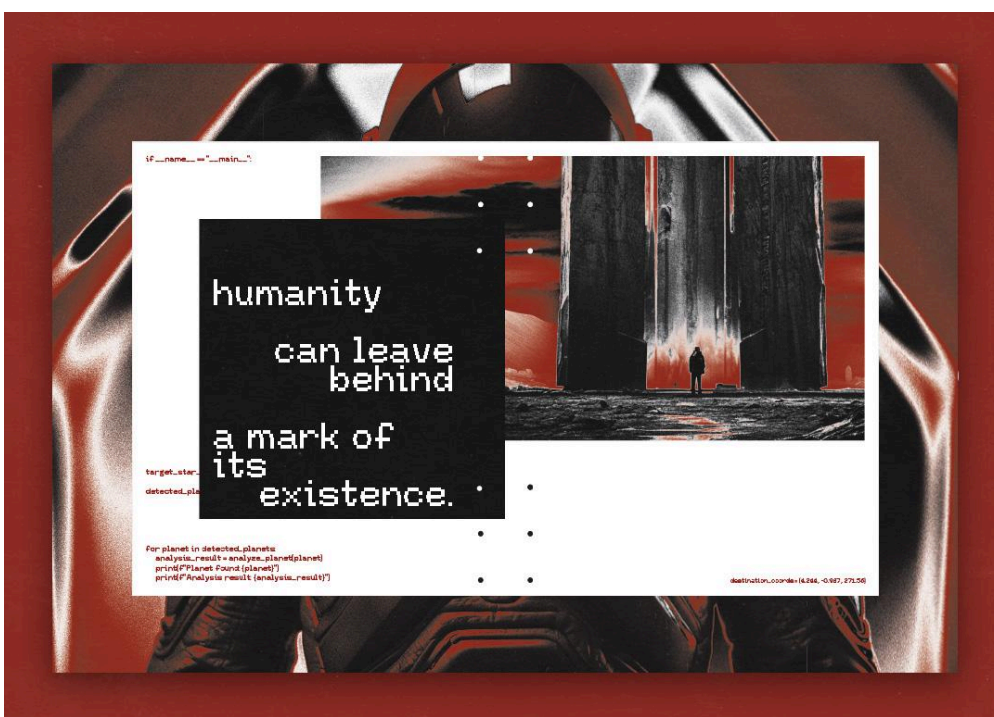
Printed Matter, Inc. What is an artists' book? [WWW] (02.05.2024) [Link](#)

Smithsonian Libraries. Smithsonian Libraries Artists' books [WWW] (02.05.2024) [Link](#)

LISAD

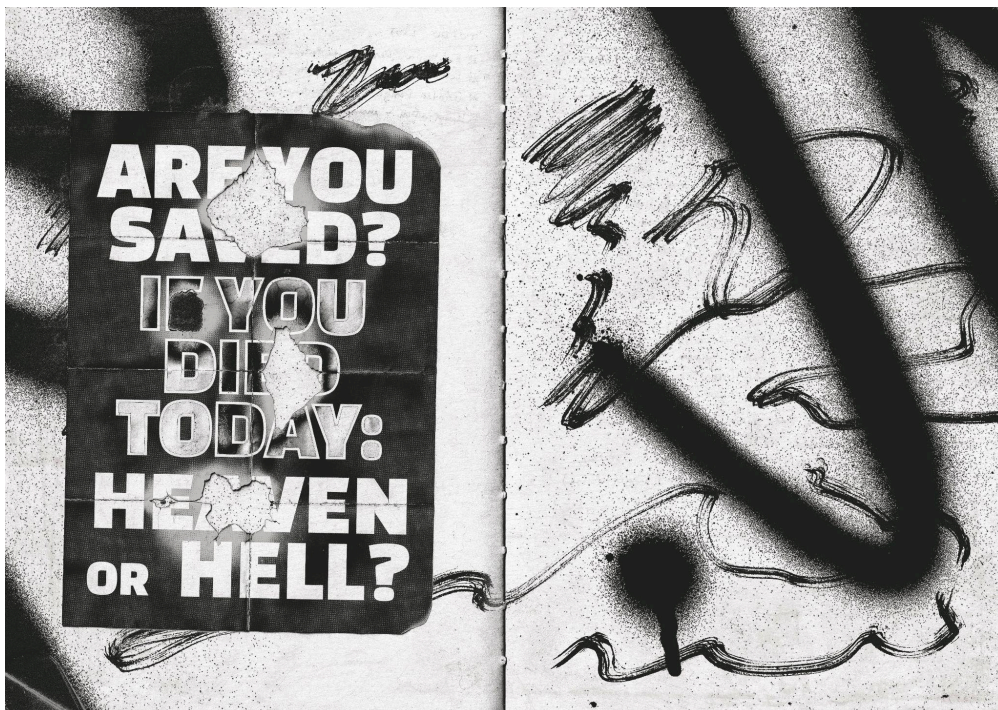
Lisa 1. Esimene eksperimentaalne raamat

Esimene valminud raamat erinevatest formaatidest lehtedega.

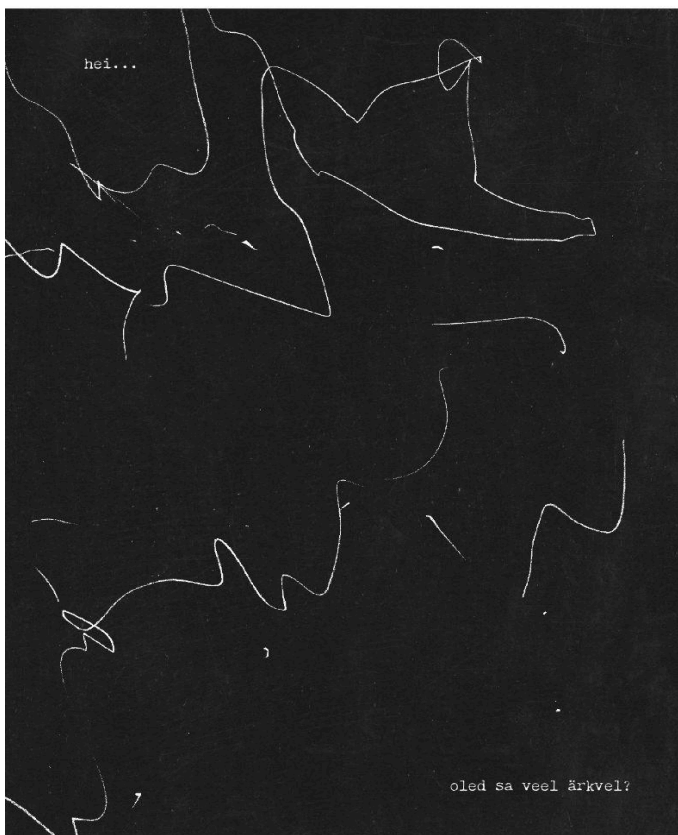
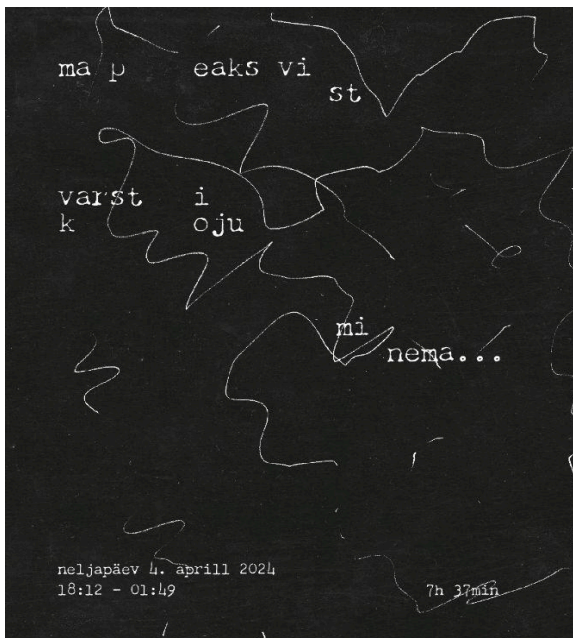
Lisa 2. Segatehnikas illustratsioonid

Illustratsioonid, mis on loodud kasutades erinevaid materjale.

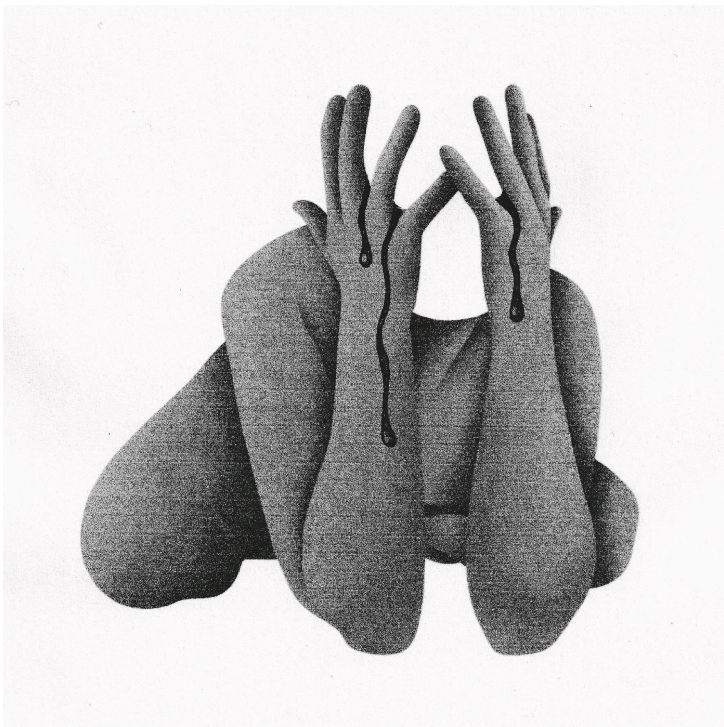
Lisa 3. Hariliku illustratsioonid

Näited hariliku joonte kasutusest illustratsioonina toetades luulet.

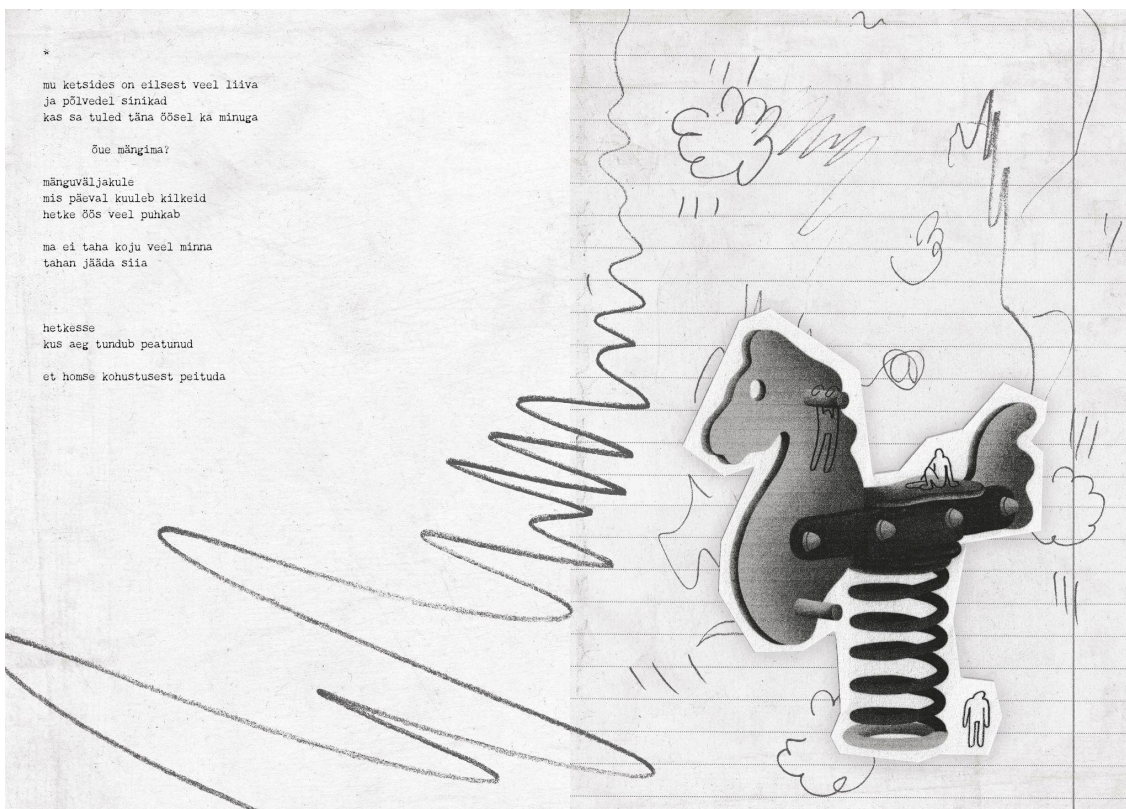
Lisa 4. Digitaalne illustratsioon

Näide digitaalsest illustratsioonist enne ja pärast töötlemist.

Lisa 5. Digitaalne illustratsioon luulega

Näide, kuidas digitaalne illustratsioon toetab luulet.

*

*mu ketsides on eilsest veel liiva
ja põlvedel sinikad
kas sa tuled täna öösel ka minuga*

õue mängima?

*mänguväljakule
mis päeval kuuleb kilkeid
hetke öös veel puhkab*

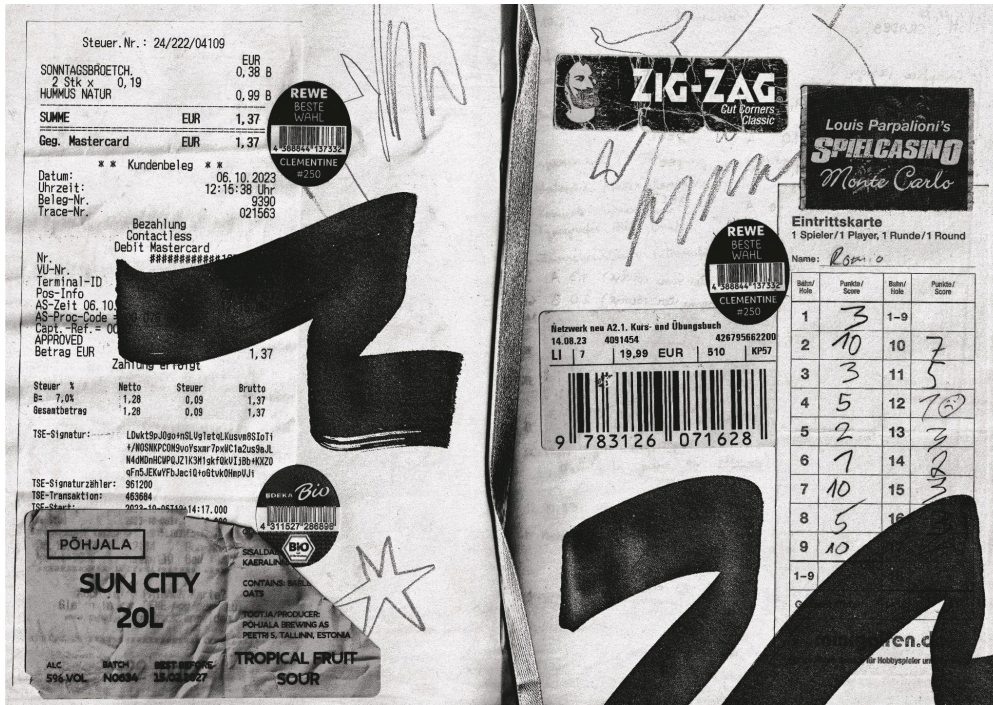
*ma ei taha koju veel minna
tahan jääda siia*

*hetkesse
kus aeg tundub peatunud*

et homse kohustusest peituda

Lisa 6. Kollaaž

Näide kollaažist enne ja pärast digitaalset töötlemist Adobe Photoshop'is.

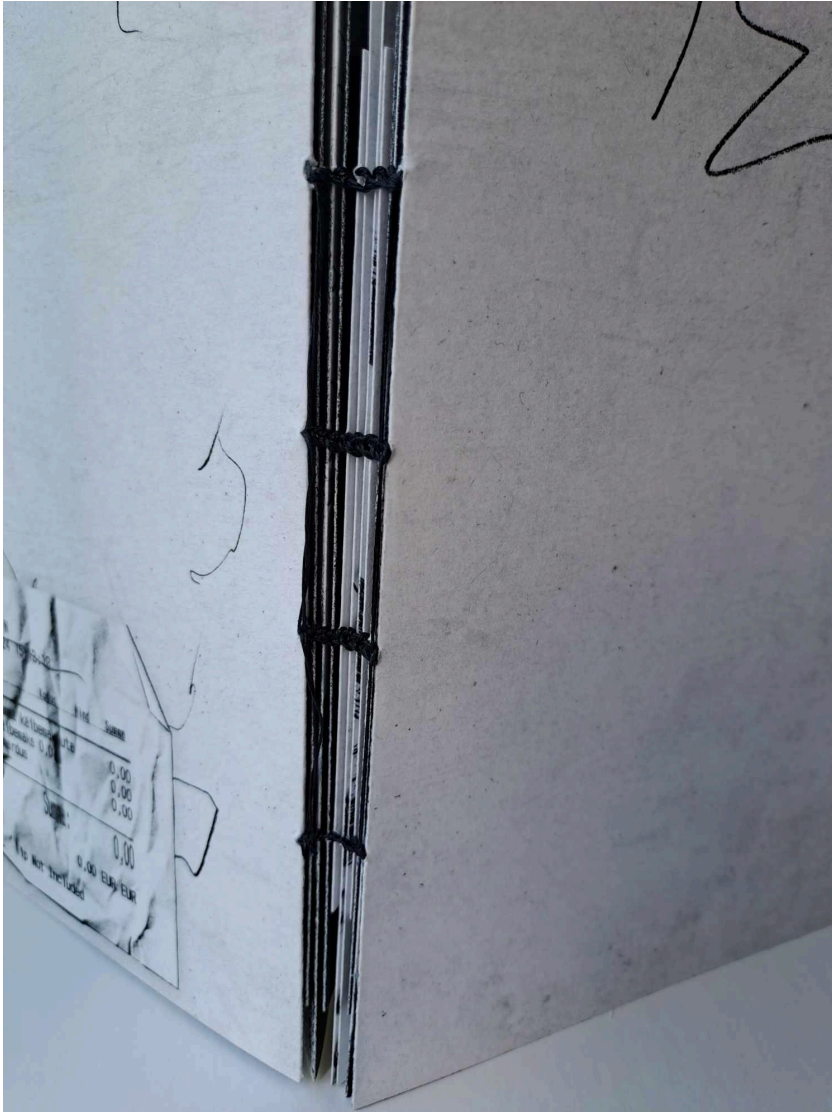
Lisa 7. Illustratsioon objektist

Illustratsioon loodud sisse skaneeritud lilledest.

Lisa 8. Köide

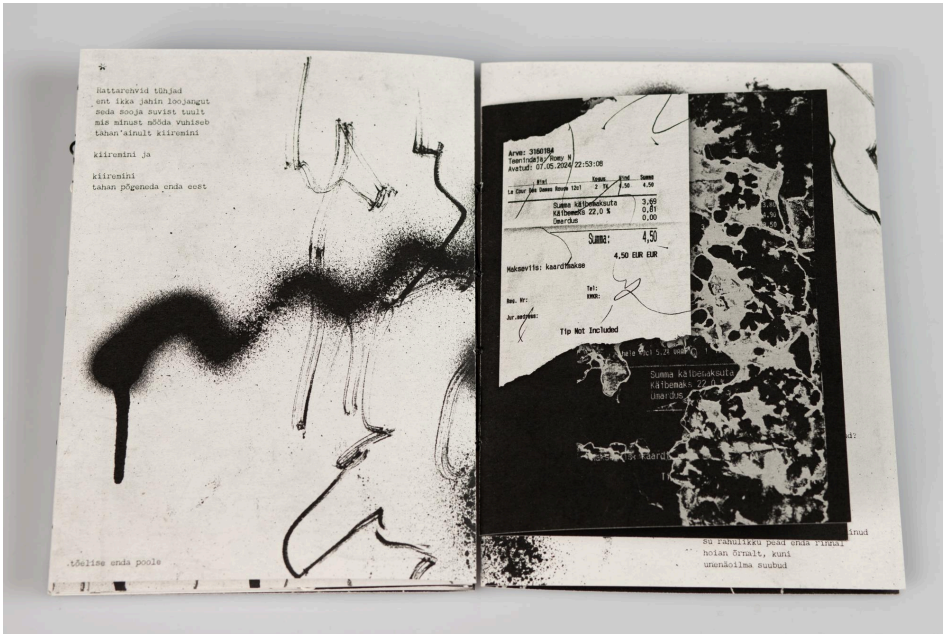
Fotod raamatu köitmisviisist - avatud seljaga köide.

Lisa 9. Fotod kunstnikuraamatust

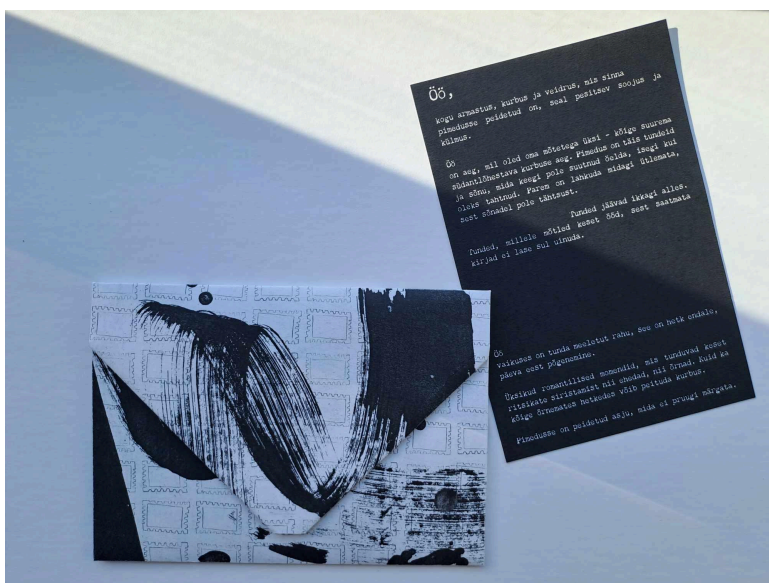
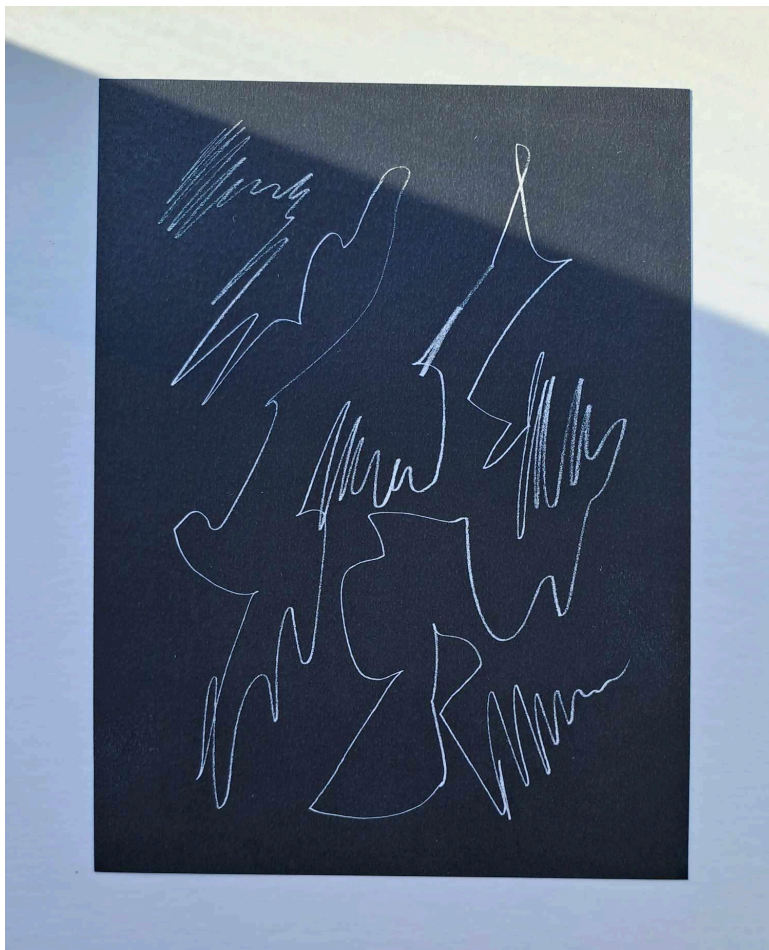
Fotod kunstnikuraamatust „Öö”. Foto autor: Kertu Kasemets.

Lisa 10. Lisa elemendid

Fotod raamatuga kaasa pakendatud elementidest.

Lisa 11. Pakendatud kunstnikuraamat

Foto pakendatud kunstnikuraamatust.

